

แนวทางการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนระบบ
ออนไลน์ กรณีศึกษา นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น
The Students Potential Developing Guidelines in Preparation for
Online Learning: A Case Study of Students in Faculty of Education,
Northern College

จุฑามาศ สุขเป้ง¹ เสาวนีย์ คัดทะมาตร² นลธวัช ยุทธวงศ์³

Juthamas Sukpeng, Saowani Khattamart, Nontawat Yuttawong

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมและแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์ โดยใช้วิธีวิจัยแบบเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 161 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวกสบาย โดยมีระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ชั้นปีการศึกษาของนักศึกษาส่วนใหญ่ กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 3 และด้านเกรดเฉลี่ย นักศึกษาส่วนใหญ่มีเกรดเฉลี่ย 2.51- 3.00 ความพร้อมของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์ความพร้อมในการเรียน ออนไลน์โดยรวมของนักศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.93 ถึง 4.35 แสดงถึงความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์ในระดับสูง ผลวิจัยพบว่า โดยให้ความสำคัญด้านแรงจูงใจในการเรียน ข้อจำกัดของตนเองทางอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์, ด้านการควบคุมตัวเองของผู้เรียน ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์ ดังนี้ ด้านผลสัมฤทธิ์ ควรเปลี่ยนรูปแบบการวัดและประเมินผล ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เพื่อไม่ให้นักศึกษาเกิดความกดดัน ด้านรูปแบบการเรียนการสอน ควรจัดให้มีการอบรมการใช้วิธีการเรียนการสอน เพื่อเป็นการสร้างความพร้อม ด้านทัศนคติ ควรมีการประชาสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลง ให้นักศึกษามีความตื่นตัวกับการเรียนออนไลน์ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้

คำสำคัญ (Keywords): การพัฒนาศักยภาพ; การเตรียมความพร้อม; การเรียนระบบออนไลน์

Received: 2021-08-12 Revised: 2021-09-07 Accepted: 2021-09-07

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Faculty of Education, Chiang Rai Rajabhat University. Corresponding Author e-mail: juthamas.suk@gmail.com

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Faculty of Education, Chiang Rai Rajabhat University.

³ คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น Faculty of Education, Northern College

Abstract

The objective of this research article was to study readiness and guidelines for developing potential for online learning of students in Faculty of Education, Northern College. This research was a Survey Research. A questionnaire was used as the data collection tool. A sample was selected from the Education students who study in 1st-4th years total 161 persons using convenience random sampling. The confidence level was at 95%. The statistics used in the analysis was the percentage, mean and standard deviation. The results of the research found that the respondents were more female than male. Most of the students' academic year. Studying in the 3rd year and grade point average. Most of the students have a grade point average of 2.51- 3.00. Readiness of students of the Faculty of Education Northern college in online learning, readiness to study overall online student the mean scores were between 3.93 and 4.35, indicating a high level of readiness for online learning. Internet and computer self-control, learners' self-control. The results of the research revealed that the guidelines for developing the teaching potential of the students of the Faculty of Education Northern College in online learning as follows: Measurement and evaluation formats should be changed. In accordance with the situation so as not to stress the students. In terms of teaching style training should be provided on how to use teaching and learning methods. In order to create readiness, attitudes should be publicized for changes. Make students aware of online learning which affects learning.

Keywords: The Development of Potential; Preparation; Online Learning

บทนำ (Introduction)

ในสถานการณ์ปัจจุบันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด 19 (Covid-19) ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วโลกทำให้มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิต ในส่วนของรัฐบาลไทยก็ได้ดำเนินมาตรการทางกฎหมายต่างๆ อย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันและหยุดยั้งการแพร่ระบาด มาตรการด้านการศึกษาที่รัฐได้ดำเนินการ คือ การประกาศเลื่อนการเปิดเรียนของสถานศึกษาในสังกัดและให้สถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ฉุกเฉินสืบเนื่องจากการระบาดของไวรัส ประกาศฉบับดังกล่าวส่งผลให้สถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งเตรียมความพร้อมในการปรับเปลี่ยนวิธีการและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โดยมีแนวโน้มที่จะให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์มากขึ้น การแพร่ระบาดของโรคจึงเป็นแรงกระตุ้นให้รัฐจะต้องเร่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนจากเดิมไปสู่การเรียนการสอนออนไลน์ให้เร็วขึ้น

นักศึกษาและอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาได้ รับผลกระทบอย่างหนักจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เคยมีมาก่อนอันเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโควิด -19 (Chung, Mohamed Noor & Mathew, 2020) มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหลายแห่งทั่วโลกได้นำการเรียนรู้ ออนไลน์มาใช้ เพื่อให้การศึกษามีความต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์กลายเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในสหราชอาณาจักรที่มีการปรับเปลี่ยนเป็นการเรียนการสอนทางออนไลน์ตลอดปี การศึกษา 2020/2021 เพื่อลดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 (Europe News, 2020) และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ทั่วโลกได้ ดำเนินการตาม

วิทยาลัยได้รับผลจากคำสั่งปิดสถานศึกษาอย่างกะทันหัน ส่งผลให้อาจารย์และนักศึกษาภายในวิทยาลัยที่ยังมีการเรียนการสอนอยู่ในขณะนั้น ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนจากเดิมที่ต้องมีการเรียนภายในห้องและมีการเผชิญหน้าโดยตรง เป็นการเรียนการสอนออนไลน์แทน เพื่อลดการเผชิญหน้า เป็นผลให้การเรียนการสอนออนไลน์เป็นไปอย่างลำบากเนื่องจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนอย่างกะทันหัน (ชนพรธ ทรัพย์ธนาคล, 2554) ซึ่งการเตรียมพร้อมทางด้านการศึกษาก็คือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลจะต้องเริ่มสถานศึกษาและคณาจารย์จะต้องมีแนวทางในการสอนให้นักศึกษาของตน ให้มีทักษะความสามารถในทุกด้าน นักศึกษาจะต้องมีการพัฒนาพร้อมที่จะปรับตัวกับสถานการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในสถานการณ์การเรียน การสอน ที่เปลี่ยนแปลงนี้ อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาต้องเตรียมการสอนภายในช่วงเวลาสั้น ๆ นักศึกษาหลายคน พบว่า ต้องเผชิญกับความท้าทายกับการเรียนรู้ ทางออนไลน์ แม้จะมีนโยบายและการเตรียมการทั้งหมดของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม รัฐบาลและเจ้าหน้าที่วิชาการ โดยมีคำถามที่ว่านักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น พร้อมสำหรับการเรียนรู้ออนไลน์หรือไม่

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาความพร้อมและแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ออนไลน์ ของนักศึกษาเพื่อตอบปัญหาที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาความพร้อมของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์

การดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1.รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความพร้อมของนักศึกษาเพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้จากวิธีการสุ่มแบบสะดวกสบาย (Convenience) จากการเรียนแบบออนไลน์ ของนักศึกษาปี 1 ถึงปี 4 คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น รวมจำนวน ทั้งหมด 161 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ Google Form โดยส่งให้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีปี 1 ถึงปี 4 ทั้งหมด 161 คน โดยมีตัวเลือก 5 ระดับ โดยมีตั้งแต่ 1 (เห็นด้วยน้อยที่สุด) ถึง 5 (เห็นด้วยมากที่สุด)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อสำรวจความพร้อมและศักยภาพในการเรียนออนไลน์ของนักศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการตอบแบบสอบถามออนไลน์กลับของนักศึกษา ซึ่งมีจำนวนการตอบกลับ จำนวน 158 คน โดยอัตราการตอบกลับเท่ากับ 98% ซึ่งนักศึกษาจะได้รับการสอนออนไลน์ โดยใช้โปรแกรม Google Meet, Zoom, ตามตารางเวลาเดิมที่กำหนดไว้ และสืบค้นข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา ได้แก่ มคอ.2 รายละเอียดสาขาวิชาในคณะศึกษาศาสตร์ แผนกลยุทธ์คณะศึกษาศาสตร์ แผนพัฒนาวิทยาลัยนอร์ทเทิร์น (2559-2563) และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาในการเรียนแบบออนไลน์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลทางสถิติ โดยนำแบบสอบถามความพร้อมในการเรียนออนไลน์ และแบบสอบถามความคิดเห็นที่ได้รับมาวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ Statistical Package for Social Science (SPSS)

ผลการวิจัย (Research Results)

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนระบบออนไลน์ กรณีศึกษา นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น สรุปผลได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 161 คน พบว่าส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 119 คิดเป็นร้อยละ 73.91 ซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 30.43 นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 19.88 เกรดเฉลี่ย 2.51-3.00 จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 54.04

2. ผลการวิเคราะห์ความพร้อมของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์นั้นมีความพร้อมในการเรียนรู้ ออนไลน์โดยรวมของนักศึกษาวัดได้ จากการคำนวณค่าเฉลี่ย OLRs Online Readiness Scale (OLRS) มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.93 ถึง 4.35 แสดงถึงความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์ในระดับสูง ผลวิจัยพบว่า โดยให้ความสำคัญด้านแรงจูงใจในการเรียน ($\bar{x}=3.81$, $SD=0.48$) รองลงมาคือ ข้อจำกัดของตนเองทางอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ ($\bar{x}=3.79$, $SD=0.59$), ด้านการควบคุมตัวเองของผู้เรียน ($\bar{x}=3.55$, $SD=0.73$) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์ สรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านผลสัมฤทธิ์ ควรเปลี่ยนรูปแบบการวัดและประเมินผล ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เพื่อไม่ให้นักศึกษาเกิดความกดดัน

3.2 ด้านรูปแบบการเรียนการสอน ควรจัดให้มีการอบรมการใช้วิธีการเรียนการสอน เพื่อเป็นการสร้างความพร้อม

3.3 ด้านทัศนคติ ควรมีการประชาสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลง ให้นักศึกษามีความตื่นตัวกับการเรียนออนไลน์

3.4 ด้านระยะเวลาในการเรียน ควรปรับเปลี่ยนระยะเวลาให้สอดคล้องกับการเรียนออนไลน์ เพื่อไม่ทำให้นักศึกษาขาดสมาธิ

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนระบบออนไลน์ กรณีศึกษา นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น” ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์โดยรวมของนักศึกษาวัดได้ จากการคำนวณค่าเฉลี่ย OLRS Online Readiness Scale (OLRS) มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.93 ถึง 4.35 แสดงถึงความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์ในระดับสูง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่านักศึกษามีความพร้อมในระดับสูงสุดในด้านแรงจูงใจในการเรียน แต่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านการควบคุมตัวเองของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Chung et al (2020) และ Hung et al (2010) ซึ่งพบว่านักศึกษามีผลลัพธ์ที่คล้ายคลึงกันในเรื่องความพร้อมในการเรียนรู้ ออนไลน์ และสอดคล้องกับ จิระวัฒน์ ยุวมรพิทักษ์ (2544) ศึกษาเรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ ด้วยตนเองของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ ด้วยตนเองของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งความพร้อมในการเรียนรู้ ออนไลน์โดยรวมระหว่างเพศและระดับการศึกษา ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านักศึกษาหญิงมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักศึกษาชายและนักศึกษาชั้นปี ที่ 3-4 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักศึกษาชั้นปี ที่ 1-2 โดยมีการทดสอบเพิ่มเติมโดยใช้ t-test แสดงให้เห็นว่าเพศไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความพร้อมในการเรียนรู้ ออนไลน์โดยรวม กล่าวอีกนัยหนึ่งทั้งชายและหญิงไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในความพร้อมโดยรวมสำหรับการเรียนรู้ ออนไลน์

2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ในการเรียนระบบออนไลน์ อภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 ด้านผลสัมฤทธิ์ ควรเปลี่ยนรูปแบบการวัดและประเมินผล ให้มีการเพิ่มทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อไม่ให้นักศึกษาเกิดความกดดัน สอดคล้องกับแนวคิดของ จันทิมา เมยประโคน (2555) ที่กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน วิชาศิลปะโดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT โดยผลการทำกิจกรรมนั้นหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ด้านรูปแบบการเรียนการสอน ควรจัดให้มีการอบรมการใช้วิธีการเรียนการสอน และมีการทดลองใช้เพื่อเป็นการสร้างความพร้อม สอดคล้องกับแนวคิดของ จีรศักดิ์ ทองปรีชา (2562) ซึ่งได้กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ส่งผลให้สถานศึกษาและอาจารย์จำเป็นต้องปรับแผนการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนสะดวกต่อการเรียน และสามารถเข้าถึงบทได้เรียนทั้งในรูปแบบออฟไลน์และออนไลน์ ซึ่งยังมีอาจารย์บางส่วนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะนำมาประกอบการเรียนการสอนผ่านทางอินเทอร์เน็ต

2.3 ด้านทัศนคติ ควรมีการประชาสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลง ให้นักศึกษามีความตื่นตัวกับการเรียนออนไลน์ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ พัทธราภา เขียวขำ (2546) ที่กล่าวว่า ประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคลทางตรงและการเรียนรู้มีผลต่อทัศนคติของบุคคลนั้น และเป็นผลให้เกิดความพึงพอใจต่อบทเรียนออนไลน์

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนระบบออนไลน์ กรณีศึกษา นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น แบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์ของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น พบว่านักศึกษามีความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์ในระดับสูง ดังนั้นจึงสามารถจัดการเรียนรู้ได้เพื่อให้นักศึกษามีความต่อเนื่อง วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น สามารถนำผลการวิจัยใช้เป็นแนวทางในพัฒนาศักยภาพนักศึกษาคนอื่นๆ ภายในวิทยาลัยได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน และการจัดการศึกษาของวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบของสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ เพิ่มเติมเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกที่เหมาะสมกับบริบทของวิทยาลัย

2.2 ควรมีการศึกษความพร้อมของอาจารย์สำหรับการเรียนการสอน แบบออนไลน์ในมหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ให้มีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม (References)

- จิรศักดิ์ ทองปรีชา. (2562). การบริหารจัดการเรียนการสอน ภายใต้สถานการณ์ COVID-19 ระดับมัธยมศึกษาพื้นที่โรงเรียนนวมวิชรธรรมสาธิต เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- จันทิมา เมยประโคน. (2555). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการ เรียนวิชาศิลปะ เรื่อง การสร้างสรรค์จากเศษวัสดุ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT. ปรินญาณิพนธ์ กศม (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- จิระวัฒน์ ยุวมรพิทักษ์. (2544). ลักษณะการเรียนรู้ ด้วยตนเองของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหงสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ธนพรรณ ทรัพย์ธนาถ. (2554). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนบทเรียน ออนไลน์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. วารสารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. 4(1), 652-666
- พัชรภา เขียวขำ. (2546). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์โครงการตราสินค้าไทยของกรมส่งเสริมการค้าส่งออก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Chung, E., Noor, N. M., & Vloreen Nity Mathew. (2020). Are You Ready? An Assessment of Online Readiness among University Students. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*. 9(1), 301-317.

